

ZADNJA IZMENA

Neil Jordan

Neka ljubezen

(Iz zbirke kratkih zgodb Noč v Tuniziji, *Night in Tunisia*, 1976)

Nobenih avtomobilov ni bilo v Dublinu, ko sem te spet srečal, ulice so spraznili zaradi pogreba predsednika, ki je bil umrl. Spomnil sem se, kako si pripovedovala o njem, in pomislil, da bova imela nanj dvoje različnih spominov. Bil je generacija tvojega očeta, najboljše in najslabše iz njegove generacije, si rekla. Spomnil sem se pištola tvojega očeta iz državljanske vojne, črne in čisto prave kavbojske pištola. Prav pištola me je najprej pritegnila, mene, fanta, ki ga revolverji sicer niso več omamljali, bil pa sem toliko dovteten, da sem se dal zapeljati pravi pištoli ženske s pravimi naboji – razbil sem ti stekli v rastlinjaku in kroglja se je zagostila v ograjo za rastlinjakom in jo zatresla, tako da se je zdelo, da bo vsak čas padla v morje in s plimo odplavala do Brayskega rta. Potem si mi pištola vzela in rekla, da se nihče ne sme igrati s pištolami, ne moški ne fantje, in si roko, v kateri si držala pištolo, dala pod bluzo, pod prsi. In jaz sem te pogledal, Irko, ki se ti je bluza gubala in je bila črna in elegantna sredi dneva, Irko, katere bluza je poleg pištola skrivala še marsikaj drugega. Si se mi pa tudi nasmehnila, in sicer s takim nasmehom, ki je pomenil več od vseh tistih, ki si mi jih namenila kot mulcu, ki ti je prinesel očetovo sporočilo, tebi, prosti ženski. Tako pa si ti šla prek razbitega stekla stran od mene in jaz sem stopil za tabo prek črepinj tja, od koder

se je videlo morje in kjer si me ti začela učiti ljubezni.

In ko sva se spet srečala, ni bilo nobenih avtomobilov in časopisni naslovi so omenjali ljubezen in pištole in moškega, ki je bil umrl, in jaz sem se spraševal, kako različen od mojega mora biti tvoj spomin nanj. To sicer ni imelo pravega smisla, saj se ga jaz sploh nisem spominjal, razen fotografij, pa še na teh samo velikega nosu in izbuljenih oči in očal, vedel pa sem, da si se ti gotovo spremenila, in vedel sem, da sem se jaz spremenil, in o tem nisem hotel več premišljevati.

Nobenih avtomobilov ni bilo, bile pa so rože v velikanskih loncih na O'Connellovem mostu, nekje v daljavi je godba igrala počasno melodijo in povsod na pločnikih so bile gruče, večinoma ženske, ki so se ga spominjale kot pomembnega moža, ženske, ki so si torbice tiščale na trebuhe in gledale na cesto, po kateri bo vsak čas šel pogreb. Zaznal sem njihov vonj po čakanju, vse življenje so čakale, pogreb, moža, otroka, ki mora priti domov, ženske tvojih let, s tako postavo kot ti, one so ljubile abstraktno, ti pa si konkretno ljubila takega otroka, kot sem bil jaz. To je bila vsa razlika, sem si rekel, ampak to je bilo najbrž samo zato, ker sem tebe poznal, njih pa ne. Ampak to je bila od vsega začetka razlika, vse ženske so bile komu matere, ti pa si bila meni ljubica. In tako kot one sem pogled usmeril na prazno cesto in pomislil, ali je ta razlika izginila.

Stopil sem v kavarno in dišala je po Dublinu, po Irski, po zatohli ženskosti žensk, ki so na robniku pločnika čakale, da bodo šli mimo moški, mrtvi, junaški, stari in deviški. Sedel sem ob velikem oknu in gledal zloščen kromiran aparat za kavo, iz katerega se je dvigal oblak pare. Dekle v modri halji in z izčrpanim obrazom mi je prinesla kavo in prvič sem začutil, da sem prišel nekam nazaj. Poskusil sem kavo in začutil rezek okus po cenemem kofeinu, take podrobnosti, dekletove noge, presuhe, tako da so se ji najlonke mlahavo nabirale okoli gležnjev. Zunaj se je slišalo, kako se pihalna godba približuje, glasneje, s počasnim korakom vojaških pogrebcev. Vedel sem, da sem izgubil korak, zdaj je bilo vse en sam militarizem, kot mehur zraka pod žuljem, pod kožo, naraščal je, militarizem, ki sem ga prej poznal samo iz šolskih učbenikov. Potem sem se spomnil še nekaj drugega o njem, o moškem, ki je bil umrl, bil je središče šolskih učbenikov, njegov oglati obraz in ovratnik iz tridesetih let in njegova stisnjena pest, ki jo je dvignil v znak kljubovanja nečemu, kar je bilo zunaj roba rjave fotografije, nikoli

povsem določeno. In spraševal sem se, ali je bolje izgubiti korak tukaj ali pa biti v koraku v Londonu, kjer so strasti racionalne. In obšla me je izseljenska nostalgija, ampak bilo je tako, kot da sem še vedno drugje, kot da sem tukaj sredi dogajanja še vedno oddaljen in se spominjam, ločen od vsega. Zdrznil sem se, ampak se tega občutka nisem mogel otresti. Nekaj se mi je moralo zgoditi, odkar sem odšel, nekaj se mi je moralo zgoditi že davno, preden sem odšel, ampak navsezadnje se tako ali tako vse spreminja, sem si rekel, in nekatere stvari umrejo. Tako sem samo gledal skozi veliko okno in poslušal počasna pihala, ki so ves čas naraščala.

Potem sem zagledal tako žensko kot ti, šla je po ulici proti kavarni, in ko se je začela približevati, sem videl, da si to ti, še vedno ti, z malo bolj sivimi lasmi, ki pa so ohranili razkošno rjavo barvo, v obraz si bila malo bolj suha in malo bolj debela, bolj suha okrog ličnic, bolj debela okrog čeljusti in vratu. Ti me še nisi zagledala, ampak se nisem mogel pripraviti do tega, da bi vstal in bi me zagledala, hotel sem te gledati kot fotografijo. Spomnil sem se tistega očetovega pisma, njegovega edinega pisma, v katerem je pisalo, da si bolna, in res si bila videti bolna, komaj opazno, tako kot se kaže huda bolezen, rak ali kaj podobnega. In potem si odprla steklena vrata in pihalna godba je zdaj zvenela kot orkester in vrata so se zaprla in glasba je spet utihnila in jaz še vedno nisem mogel vstati. In stala si nad mano.

"Neil," si rekla!

"Ja," sem rekel.

"No," si rekla.

"Ja," sem še enkrat rekel.

In potem si sedla zraven mene, jaz sem bil otrok, ki nič ne reče, suho dekle je prišlo vprašat, kaj želiš. Bila sva edina gosta v kavarni, ti si govorila, jaz sem poslušal, čisto navadne, vsakdanje stvari pravzaprav. Bila sva drugačna, jaz sem bil mlad odrasel moški, ti si bila odrasla stara ženska, oba sva držala kavni skodelici, moja je bila mrzla, tvoja vroča. Megleno sem se poskušal spomniti, jaz sem bil irski fant z mastnimi lasmi in usnjenim jopičem brez ovratnika, ti si bila samska ženska, ki je vodila penzion v mestu po imenu Greystones, in zdaj nihče od naju ni bil več isto, moji lasje so bili suhi in kratki, padali so mi naravnost na čelo, na mojem čelu je bilo nekaj gub, čeprav mi je včasih kdo še vedno rekel, da sem videti,

kot bi imel šestnajst let, ti pa si živela v hiši nekje na južni strani mesta, zdaj nisi delala, čeprav je bilo po avtomobilskih ključih, ki si jih tiščala v roki, in krznenih rokavih, ki so ti mrtvo viseli ob zapestjih, videti, kot da si bogata, na ekstravaganten, naključen način.

Potem si omenila mrtvega moškega zunaj.

In nekako se je vse začelo vračati. Opazil sem črno svileno bluzo pod plaščem, ohlapno in pegasto kožo, kjer se vrat stika s prsmi. Spomnil sem se tistih noči, ko sem ležal v tvoji škripajoči postelji, ki je gledala na morje, najinih gibov kot najine velike skrivnosti, tihih, presunljivih gibov, najinega molka, ki naj bi naju čuval pred mojim očetom, ki je imel sobo pod nama, najinega ljubljenja, tihega onečaščenja letoviškega mesta, cerkve na vrhu griča, parov, ki si jim tako prizadevno stregla z jedmi, svoje zbegane pubertete, krivde, ki si jo hotela izgnati iz mene, dežele, kraja, stvari, ki si se jih poskušala dotakniti prek mene, tako kot si me naučila, naj se jih dotaknem prek tebe. In zame je spodaj ves čas ležal moj oče, najbrž ga je zeblo, in bil je buden in hotel sem, da bi slišal pošast, ki sem jo ustvarjal s tabo, hotel sem, da bi slišal, kako praska, škripa proti njemu od zgoraj, zakaj tvoje telo je bilo táko kot ženske, ki jo je moral tako ljubiti, da me je imela, videl sem jo na tistih obledelih rjavih fotografijah, z ohlapnim klobukom in sprehajalno palico, na vrtu, taka je bila kot ti, z obilo oblačil, ki so odpadala, najprej pisane obleke in bluže, potem belo perilo, vlažno pod pazduhami, med nogami. In ko si se potem slekla na obali in sem te gledal s ceste, gledal sem vsako stvar, ki je odpadla na kup na mivki, bi bila ti lahko ona, ti bi bila čisto lahko vsakomur mati, samo da si bila ti naga s povešenim trebuhom in trikotnikom dlak pod njim. Samo da ti nisi odvrnila pogleda, ko si ujela moj preplašeni pogled, ti si se nasmehnila. S tem nasmehom se je začelo. Ohranilo pa se je z nečim zunanjim, z mojim matematičnim očetom, ki je buden ležal v svoji postelji, s tvojo pištolo iz državljanske vojne, rožnimi venci, s tem od dežja premočenim politikom s stisnjeno, dvignjeno pestjo. Proti nečemu. Nečemu.

Pihalna godba se je morala zdaj zelo približati, stopala je pred pogrebnim sprevodom tega istega politika, počasno, slovesno udarjanje trobil. Gledal sem te, kako piješ kavo. Zvoki pihal so se vrtinčili okoli tebe. Gledal sem suh del tvojega obraza, nič nisi bila naličena, tvoje oči so bile kot ponavadi.

Bila si drugačna in enaka, jaz sem bil drugačen in enak, vedel sem, da se tako vedno zgodi. In vendar sem te srečal, ker sem hotel nekaj več. Vsi smo različne niti, sem si rekel, in nekoč smo svoje niti spletli v nekaj takega kot pentljo. Nekoč.

"No."

Zataknila sva se pri tej besedi. Potem sem planil.

"Kaj bova počela, preden grem nazaj?"

"Kam nazaj?"

In nisem vedel, ali sploh hočeš vedeti, ampak sem ti vse povedal, o frizerskem salonu na Kensal Rise, o ženskah, ki mi dajo funt napitnine, če se jim dotaknem okroglih ramen in rečem, da so za moder preliv še premlade.

"S tem se torej ukvarjaš."

"Ja."

In povedal sem ti o cockneyjevskem pedru, s katerim sem bil skupaj v sobi in sem ga preziral, ki pa je znal biti tudi topel, ko ...

"Mislila sem, da zdaj igraš ..."

In seveda, povedal sem ti o prepotenih revijskih predstavah, revijskih predstavah, ki so samo druga beseda za seks na odru, povedal sem ti o praznih odrih, na katerih smo vadili v perilu in se dotikali kurje polti drug drugega in posnemali spolno občevanje. Potem sem nehal, ker si spet pila kavo in je tvoj nenaličeni obraz postal žalosten kot pubertetnikov, kakršen sem bil nekoč jaz. In za hip sem bil jaz tisti od naju, ki je izkušen, jaz sem tiščal pištolo pod prsmi, med gubami svoje črne bluze.

"Šla bova v Clare. V Lisdoonvarno."

"Zakaj pa tja?" sem vprašal.

"Nisem več najmlajša. So kraji za tiste, ki niso več najmlajši."

In spraševal sem se, ali bi morala reči "najmlajši" ali "najmlajše", in pomislil sem na vse hotele in penzione, v katerih nikoli nisem bil. Vedel sem, da tja hodijo ženske srednjih let in spoznajo moške in pijejo zdravilno vodo in se mogoče poročijo in pijejo šeri in gledajo Atlantik v lokalih, ki so zdaj zaradi De Valerove smrti najbrž zaprti.

"Jesen je in tam ne bo nihče ravno najmlajši. Rada bi videla, kako samski moški dvorijo starim devicam. Rada bi pila zdravilno vodo. Rada

bi se v Morrisovem minorju peljala skozi Burren in videla nenavadno cvetje."

V tvojem glasu je bilo obtoževanje, kot da bi mi rada povedala nekaj, česar nisem hotel slišati. Pomislil sem, da bi se morda rada nekam prilegala, se označila, in spraševal sem se, ali bo tvoja ubogljivost tako groteskna, kot so morala biti moja prizadevanja.

Ti si takrat govorila o sreči, o ubijalski sreči, ki te povsod spremlja kot zvest pes. In pogledal sem te, tesno si stisnila nepobarvane ustnice, vsa kri je izginila iz njih in zagledal sem potrebo po sreči, ki te je razdejala, spraševal sem se, katero božanstvo bi tebe lahko označilo za staro teto ali zarjavelo devico, potem ko si nekoč vame vtisnila to srečo. Potem sem zunaj zaslišal godbo, zdaj zelo glasno, in pogrebni sprevod je šel mimo in godba je v počasnem tempu igrala stare republikanske melodije. Počutil sem se, kot da skozi okno gledam, kako umira žival, velika, ubijalska, protislovna žival, in dvignil sem pogled k tvojemu obrazu, ki v resnici ni bil veliko starejši kot takrat, ko sem te nazadnje videl, in še enkrat sem pogledal skozi okno pogreb moškega, ki se ga nisem spomnil, moškega, ki si se ga ti spominjala. Spraševal sem se, kakšni morajo biti tvoji spomini, tvoje asociacije. In zagledal sem tvoje oči, gole in preproste in sveže umite, in nekako sem vedel.

Zdaj sva hodila zunaj in pihalna godba je oglušujoče udarjala. Počasi sva hodila po ulici, pogovarjati se nisva mogla, glasba je bila preglasna. Na vogalu ulice Abbey sem kupil časopis in prebral naslov o pogrebu, ki se je plazil mimo naju. Šla sva mimo trgovine s televizorji, kjer je gruča ljudi buljila v beli zaslon, buljila v smrt, ki so jo poveličevali za njihovimi hrbti.

Ko se te spominjam, te določam, izbiram tvoje posamezne dele in te izpolnjujem kot otrok pobarvanko. Avtomobilski ključi se zibljejo s tvojega prsta, tvoj kazalec in palec izbereta enega, ga vtakneta v ključavnico in vsa dlan se ti napne, ko ga obrneš. Tvoj avto je Morrisov model Minor, kot si rekla. Siv in ves obtolčen in krom je zarjavel. Tvoja roka, ki obrača ključ, je pordečela, opečena od sonca, to še bolj poudarja številne gube. Potem še ura moške velikosti in rokav plašča, kjer je krzno oguljeno.

Nekoč sem te izpolnjeval s poželenjem, ne s spomini. Zame si bila

kot povečana fotografija, kot fotografiran filmski prizor. Prinašal sem ti mladostniško mrkost, za katero sem izvedel iz popevk. Preden sem prišel k tebi, sem jedel pečen krompirček, prsti so mi smrdeli po kisu, moja sapa po nikotinu. In ti si se igrala z mano, mi pustila, da sem te izpolnjeval, ti si igrala Avo Gardner z mojim Jamesom Deanom. Toda jaz sem izbral, jaz sem bil samovoljen, jaz sem vzel, kar sem hotel. Tvoje rjave lase, tvoja usta, tvoja gola stopala – na slamnati preprogi v spalnici. Nekaj sem vzel in pustil drugo, nisem vedel, kaj je pomenilo drugo, nisem vedel, kaj so krčne žile ali padajoče stopalo ali čipkaste zavese, dostojnost, staro devišstvo. Priznam, da sem kriv, ampak iz nevednosti, nisem vedel, kaj pomeni biti ženska.

"A voziš?"

Rekel sem, da ne. Rekel sem, da bi rad, rad bi čutil, da sem del mašinerije, ampak moj oče ni nikoli vozil, tako da me ni nihče naučil.

"Ne vem, kaj misliš," si rekla, "del mašinerije ..."

In nisem vedel, kaj sem mislil, zmedel sem se, in sem nekaj rekel o tem, kako upravljaš kolesa, kako slediš beli črti. Potem si bila kar nekaj časa tiho, ne vem, ali iz obzirnosti ali ne, ne vem in potem ...

"Jaz nisem za avtomobile."

Nisem ti verjel, ti si oblikovala ta avto, da se ti je prilegal. Vozila si ga, kot da se ti prilega, po praznem mestu, ki je za moškega, ki je bil umrl, razkazovalo svojo najboljšo podobo. Ulice so bile čiste, stavbe dostojanstvene; ko si vozila, so se mi zdele, kot bi se priklanjale. Potem so postale vse redkejše in redkejše in znašla sva se na avtocesti proti zahodu.

"Nekoč sem ga oboževala."

Nameraval sem te vprašati o tvoji bolezni, ampak besed kar ni bilo. Tako si potem ti govorila, ko si vozila, raztreseno govorjenje.

"Vzgojena sem bila, da ga moram oboževati, tako kot vsi. Spomnim sem, kako sem stala na zborovanjih, držala očeta za roko, mahala s tribarvnico, vpila 'dajmo, Dev'. Moj oče je nosil kapo s ščitkom in dežni plašč, tako kot vsi."

Z zoženimi očmi si škilila na cesto, kot bi videla vse, česar si se spominjala.

"Tak obraz je imel kot kakšen učitelj. Mogoče pa so mu vsi učitelji

hoteli biti podobni. Zaradi očal mu oči nikoli nisi dobro videl. Očala si najprej opazil, takoj za nosom."

Peljala sva se mimo Monasterevina. Mesto se je v polkrogu pélo okoli tvojege avta.

"Si že bil kdaj na zahodu?"

"Ne," sem rekel.

"Brez njega te dežele nikoli ne boš razumel."

Tvoj glas je zvenel starejši, zavestno starejši, nekaj poslovilnega je bilo v njem, tako da me je spomnil na tisti večer, ko te je moj oče peljal ven in vzel zraven še mene, svojega petnajstletnega sina, dovolj zrelega za družbo odraslih, moj oče, univerzitetni profesor matematike in vdovec, naravni spremljevalec zate, ki si bila samska in si vodila penzion, v katerem sva stanovala. Šli smo v variete v Brayu, kjer je neki škotski komik pripovedoval irske vice in je neki mladenič s kitaro pel pesmi Lonneija Donegana in sta dve dekleti z ukelelejem peli pesmi Georgea Formbyja in z nogami brcali vsaka na eni strani stoječega mikrofona. In potem smo šli na večerjo v hotel Royal, jedli smo rostbif in pili šeri. Visoko od zgoraj sem ti natakal šeri, tako kot me je on naučil, in sedel sem na koncu mize, medtem ko sta vidva govorila, on na dolgo in široko, ti z veliko pomenljivimi premolki. Ti si govorila o življenju, o prijateljih iz javnega življenja, ki si jih spoznala prek svojega očeta, ki jih je spoznal prek svojega dela, on pa je bil ponosen tako na svojo vzvišenost nad svetom, kakor tudi na svoje skope stike z njim. Lepa in zastrašujoča si bila v svoji temnomodri obleki in ogrinjalu, in s premolki si govorila meni, meni in mojim mastnim lasem in obleki, ki sem jo moral obleči, z besedami si govorila njemu in uspelo se ti je tako spretno pretvarjati, da si me na koncu preslepila, tako da sem pozneje vpil nate in je trajalo tri dni, da se je med nama spet zgradila najina skrivnost, da sem te v svojih umazanih rokah spet držal tako, kot si hotela, sebično in divje, da si mi spet pripovedovala o ljubezni in brezverstvu, o drugih deželah, kjer so ženske pri devetintridesetih mlade in fantje pri petnajstih možje.

"Si srečen?"

"Včasih," sem rekel.

"Nekoč si bil. Nekoč si bil zelo tih, zelo radosten in zelo mrk."

Peljala sva se mimo Portlaoisea, jetniških stolpov z bodečo žico in

rdečih zidov norišnice.

"Vse se ti je videlo na obrazu," si rekla. "Kako ti je trzal tvoj prifrknjeni nos ..."

In potem sva se oba zasmejala, tako neumno je bilo, ampak sva se zasmejala in tvoj smeh je bil kot krohot, kot bi spet stala na razbitih koščkih stekla ob rastlinjaku in se smejala. Tako kot nekoč sem pomigal z nosom kot zajec, potem pa sem od zadrege zardel in zato si se še glasneje zasmejala, tako glasno, da te je posilil kašelj in si morala ustaviti in si obrisati usta. Na papirnatem robčku, s katerim si se obrisala, je bila kri.

"Drugačna sva," si rekla.

"Ja," sem rekel. In si me pogledala in se spet zahihitala. Kot bi bila čisto mlada. Premlada. Objela si me in me poljubila na obraz in jaz sem bil čisto tih, spet sem te čutil, spet sem te vonjal. Ustnici sta se ti ob mojem licu malo razprli in zaslišal sem, kako ti pri dihanju rahlo žvižga.

"Sva drugačna?"

"Ja," sem rekel, "drugačna sva," in ti vrnil poljub, tako da bi čutila, kako drugačna. Ampak si me ustavila.

"Ne poskušaj me spremeniti."

"Kako pa naj bi te?"

"Lahko me," si rekla. "Lahko me spremeniš nazaj."

Ampak takrat si pa bila srečna, saj si bila? Začela si hitreje voziti, živahno si zavijala, da ne bi povozila kakega goloba. Spraševala si me o meni in o očetu in odgovarjal sem ti, kakor sem najbolje mogel. Še vedno si kdaj pa kdaj zakašljala in enkrat si morala ustaviti, telo se ti je napelo, kot da te boli. S prsti si se krčevito oprijemala volana, tako da so se zdeli še tanjši, in kosti na hrbtih tvojih dlani so bile drobne in so kot pri pokrovači vodile do prstov. Potem ti je odleglo, začela si voziti, rekla si mi, naj se ne menim zate, da samo umiraš, to se ljudem pogosto primeri, in si se zasmejala tako kot prej in jaz sem se smejal s tabo. Potem sva se ustavila v pabu, da bi nekaj popila, in jaz sem pil džin, ti pa temno pivo, in je točaj pripomnil, da je ponavadi ravno narobe.

Ko sva se spet peljala, sva zagledala debelo punco, ki je stala pri bencinski črpalki in z očmi in palcem spremljala vsak avto, ki je peljal mimo. Hotela si ustaviti, ampak ti jaz nisem pustil. Zdelo se mi je, da bi

prišla med naju in najin smeh. Tako da sva se odpeljala naprej in razločno sem videl razočaranje v njenih velikih modrih očeh, ko je zamahnila s torbico, potem ko je ugotovila, da ji avto nazadnje le ne bo ustavil. Za hip mi je postalo žal, ampak tvoja nora nenavadna veselost je znova napolnila avto in ni mi bilo več žal.

Ko sva prišla v Limerick, si postala tišja in jaz sem mislil, da se bova ustavila, ker je bilo skoraj že čisto temno. Ampak si rekla, da ga sovražiš, in si odpeljala naprej, dokler nisva prišla do table, na kateri je pisalo Lahinch, in ceste, ob kateri so bili kupi izkopane zemlje in počitniške hiše. Ustavila si. Bilo je čisto temno. Bila sva na cesti v letoviškem mestu. Na koncu ceste sem videl obalo, pa morje, drugačno morje od tistega, ki sva ga zapustila. Ampak saj morja so vsa enaka, sem pomislil, in ko sva šla dol na obalo in sem gledal plimo, kako liže dolgo plažo, sem videl, da je bilo enako, tako kot tisto, ki je umivalo tvoj penzion.

Vse sem spet začutil, obmorsko mesto, tebe ob meni, divjo in neukrotljivo in skoraj staro, izveske za prenočišča z zajtrkom, penzione. V točilnicah so moški zijali v naju, moški, ki so bili videti kot nedeljski igralci golfa, ampak mi je bilo čisto vseeno, ti si pila gines, jaz pa sem pil džin, toliko si govorila o sreči, da sem ti moral reči, da nehaj.

In potem sva šla v penzion in bil je tak kot tvoj, s sivo granitno prednjo steno zaradi vetra z morske strani, tako kot tvoj, samo da naju je vpisal moški, ki nama je knjigo gostov podržal v velikih kmečkih rokah. Ti si plačala.

Za tabo sem šel po stopnicah. Tvoje dihanje je bilo tako težko, da mi je zvenelo v ušesih. In potem sva bila v sobi in bila je tako prazna, postelji, umivalnik, devica Marija in filmski plakat, tako zapeljivo prazna. Rekla si mi, naj pogledam stran, ko se boš slačila. Na obrazu se mi je moralo poznati, kako sem presenečen, zato ker si se ti obrnila, še preden sem lahko kaj rekel. In sem te gledal, videl sem, kako tvoja oblačila padajo na kup okrog tvojih stopal, videl sem tvoja ramena, ki so bila zelo suha, in tvoj pas, ki je bil zdaj skoraj debel in tvoje ritnice in tvoje noge. In tvoja koža mi je govorila, da si dejansko starejša. Ko si bila v spalni srajci, si se obrnila.

"Pridi," si rekla.

V naju obeh je žgalo védenje, bilo je kot hrepenenje, ki je bilo tam že vsa leta prej, skrivnost, kot kri. Ampak ni bilo hrepenenje, bila sta vprašanje in odgovor. Ti si vedela, da z vsakim kosom obleke, ki si ga slekla, vstopaš v svoj nekdanji jaz, tisti jaz, ki je imel to hrepenenje, in na mojem obrazu si videla, da tudi jaz vem.

"Pridi," si še enkrat rekla.

In jaz sem se slekel in imel na sebi goloto, ki sem jo oblekel zate, takrat sem bil fant, in sem ti slekel spalno srajco, da bi jo imela še ti na sebi.

Nisem te pogledal, objel sem te, stala sva, oba sva dihala, s prsmi sva se dotikala. Premaknila si se nazaj proti postelji.

"Pridi," si rekla.

In bila sva na postelji, morje zunaj je dihala kot ženska, skupaj sva se premikala, ampak jaz nisem mislil nate, vsaj ne nate od zdaj, mislil sem nate od prej, iz tistega časa, ko te je peljal ven, drugič, ko se je potem zame nekaj končalo, in zate in zanj najbrž tudi. Tistikrat te je peljal v hotel Great Northern, in mene tudi, tam so bile mize za večerjo in majhno plesišče pod odrom za tričlanski ansambel. In večerja je bila taka kot prejšnjič, smejala si se z njim in kdaj pa kdaj utihnila in jaz sem vama natakal šeri, v lepi obleki in z mastnimi lasmi. In ko je bilo večerje konec, so prižgali rdečkaste luči in začel se je ples. Orkester je igral valčke in vidva sta se premikala po plesišču med drugimi brezobličnimi pari, ti lepa, on pa visok in neomajno samozavesten, ko je plesal valček. In jaz sem sedel in gledal in ga prvič zagledal ne kot svojega očeta, ki pozno v noč po polah papirja piše enačbe in veliko vé o takih rečeh, kot so morske školjke, ampak kot mladega in živahnega človeka, ki tako hrepeni po tebi kot jaz. In ko sem pil šeri, ki sta ga vidva pustila, sem zajokal, počutil sem se starejšega od njega, neznošno starejšega, jaz sem vedel o tebi tisto, zaradi česar je on tako gibko plesal, zaradi česar je bil tako drugačen. Potem sem popil še malo šerija in zagledal njegove dlani okoli tvojega pasu, ki so bile na tvojem hrbtu skoraj sklenjene, in vedel sem, da se tako drži pri valčku, ampak sem ga vseeno zasovražil, tako kot bi sovražil koga svojih let. Potem sem spet zagledal njegove oči, oddaljene in nekam upajoče, bolj upajoče kot kadar koli, kadar je pogledal mene, in ker sem poznal hrepenenje, ki je bilo za njimi, sem ga nehal sovražiti in sem postal bolj zmeden, žalosten,

starejši, kot sem lahko prenesel. Orkester je igral Tennessee Waltz, sem se spomnil, in sem poskušal ujeti tvoj pogled, ampak ti si gledala v drugo smer, videti si bila stroga, deviška, levja. In potem sem začutil hudo zamero, s katero si nisem znal čisto nič pomagati, roke so se mi tresle in vedel sem, da se bo nekaj končalo. In vidva sta prišla nazaj k mizi in z roko sem odrinil steklenico, tako da bi se razbila in ne bi nihče mogel ugotoviti, koliko sem popil, in upal, da bo videti kot nesreča. Ampak je glasno treščila in vsi so pogledali vame, in on, moj oče, je izgubil tisto, kar je imel s teboj, in postal čisto bel in zavpil name, in ti si me hitro pogledala in počutil sem se kot otrok, ki ga javno grajajo. In pozneje sem ležal v tvoji postelji z velikansko zamero in sovraštvom. Ti si spala, ko sem ga zaslišal, da je prišel do podesta v prvem nadstropju in odprl straniščna vrata. In vstal sem in ti si še vedno spala, iz tvojega predala sem vzel pištolo in šel dol in čakal pred stranišnimi vrati. Ko sem zaslišal, da je potegnil vodo in sem vedel, da si stojé zapenja razporek, sem dvignil tvojo pištolo iz državljske vojne in štirikrat hitro ustrelil v vrata. Štirikrat je počilo in štirikrat je hitro udarilo in videl sem vsak strel, kako se je zagozdil, ne da bi sploh predril mahagonij. In stekel sem navzgor in sem vedel, da se je nekaj ravnokar končalo, in sem ti dal pištolo in te po tihem preklinjal, ker ni delovala ...

In potem sem se nehal spominjati, bila si pod menoj, prišlo mi je v tebi v sobi v Clare. Roke si imela okrog mojega vratu, trdega, togega, in rekla si tisto, česar sem se spominjal. "Končano je," si rekla. Nežno si me poljubila in jaz sem ti nežno vrnil poljub, tako da bi začutila, kako drugačna sva. In po tihem sem vstal iz tvoje postelje, bila si izčrpana in si že skoraj spala. Ležal sem v svoji postelji in poslušal morje zunaj, poslušal tvoje dihanje. Na zidu nad tabo sta bila svetleč kip device Marije in filmski plakat. Na njem je z debelimi črkami pisalo TUKAJ SEM BILA SREČNA in na sliki je bila ženska, ki je v romantični drži od zgoraj gledala na miniaturno različico mesta, v katerem sva bila. Potem sem te pogledal in videl sem, kako se pernica dvigne vsakič, ko vdihneš, in se ti telo kdaj pa kdaj zdrzne, kot da sanjaš o bolečini. In vedel sem, da se je končalo, čeprav sem si pri sebi še vedno mislil: mogoče jutri ...

In zjutraj si vstala in peljala, peljala do mesta, o katerem si mi pripovedovala, kamor prihajajo samski moški in stare device pit zdravilno

vodo. Spet sva se peljala mimo debele punce na cesti in nisi ji ustavila. In mesto je bilo kot vsako letoviško mesto, še bolj mu je bilo podobno, s hoteli na trgu in verandami, od katerih se je luščila barva in z vrstami starinskih bambusovih stolov na verandah.

Ustavila sva se na trgu. Meni se je zdelo nenavadno – letoviško mesto v notranjosti dežele. To sem ti tudi rekel, kako da ni morja, in ti si rekla, tukaj so žvepleni vrelci.

Šla sva malo naprej po ulici. Neki moški je zijal v naju. V trgovini sem kupil vodnik. Pomislil sem na zdravilno vodo in počitnice, kakšna kombinacija. Vsaka stavba je dala slutiti obalo, ampak je ni bilo. Tako se je zdelo, kot da je tukaj nekoč bilo morje, ampak se je umaknilo do Miltown Malbaya in pustilo fosile. Nekje so zaloputnila vrata.

Nekaj sem nama rekel, ti si nekaj rekla, rekla si, to je to, to sem jaz, to sem vedno bila, tisti del mene, ki ga nikoli nisi videl, ki ga nisi hotel nikoli videti. In tokrat sem ti verjel, vedel sem, da si bila v mojih mislih vedno povezana s hoteli, bambusovimi stoli in oblazinjenimi naslanjači z levjimi nogami. In sem prečkal trg in kupil časopis in začel brati o predsedniku, ki je bil umrl, samo da je bil zdaj tisk droben.

Odpeljala sva se v toplice, do stavbe, ki je bila taka kot kak švicarski hotel, samo da je izpod nje tekla reka. Vprašala si me, ali bi rad vstopil, in sem rekel, da ne, tako da si šla sama skozi dvoje steklenih vrat. Sedel sem v avtu in se spraševal, ali vodo piješ ali se v njej kopaš. Mimo je prišel par, na sebi sta imela oblačila, ki so bila za tisto vreme čisto pretopla. Zavpil sem za njima, ali vodo pijete, zavpil sem, ali v njej plavate. Moški me je pogledal in dvignil roke, tako da ga nisem razumel. Gledal sem ju, kako sta stopila skozi steklena vrata, in si predstavljal sobo s čistimi ploščicami po tleh, po katerih počasi teče slanasta voda. Predstavljal sem si, kako se slačič skupaj s skupino starejših moških in žensk, in od strani sem gledal, kako se spuščaa v zdravilno vodo med ljudi, ki verjamejo, da jim bo voda sprala manjše tegobe srednjih let. Ampak lahko da sem se zmotil, lahko da si z vsemi tistimi ljudmi sedela v vrsti na leseni klopi in pila slanasto vodo iz pipe.

In vedel sem, da se je vsekakor počasi končalo in da bi moral v tvoje dobro pozabiti tisto posebno hrepenenje, ki je pognalo v meni, ko se mi je tič pognal pokonci v ozkih hlačah tistega dne, ko si si spravila pištolo pod prsi pod bluzo. Ti si temu rekla ljubezen, sem se spomnil. In gotovo je bila.

Prevedla in spremno opombo napisala **Tina Mahkota**

Na dan, ko so v začetku septembra leta 1975 pokopali triindevetdesetletnega Eamona De Valero, patriarha irskega prehoda v samostojnost, dolgoletnega predsednika vlade in v letih od 1959 do 1973 tudi irskega predsednika, se je štiriindvajsetletni **Neil Jordan** (rojen v Sligu na zahodni obali Irske, v krajih, ki sta jih v svojih delih mitologizirala Yeats in Synge) peljal skozi Dublin. Njegovo pozornost so najbolj pritegnile množice ljudi, ki so pogrebni sprevod po glavnih ulicah spremljale s pogledi, uprtimi v televizijske zaslone v izložbah. Podoba množice, ki ima zgodovino raje na zaslonu, kot pa da bi ji pogledala v obraz, se je mlademu diplomiranemu anglistu z dublinskega University Collegea, ki se je že med študijem poskušal pri postavitvah gledaliških predstav pod mentorstvom dramatika in pozneje uspešnega filmskega režiserja Jima Sheridanana (*My Left Foot*, *In the Name of the Father*), vtisnila globoko v spomin. V njej je našel tako močan naboj, da sta nastala njegov prvi roman *The Past* (1980) in prvi film *Angel* (1982), v naslednjih dvajsetih letih pa je postal ne samo eden izmed najvznemirljivejših glasov sodobnega irskega pisanja in uspešen filmski režiser, temveč tudi posebej političnih, družbenih in kulturnih sprememb, ki jih Irska doživlja na poti k modernizaciji, urbanizaciji, demokratizaciji.

Breme preteklosti Jordana nenehno teži. Drugače kot Joyce, ki je vse življenje bežal pred moro zgodovine in se poskušal izviti mrežam družbe, naroda in vere, se Jordan vanje vedno znova vrača. Na straneh njegovih knjig – zbirki kratkih zgodb *Night in Tunisia* iz leta 1976 so sledili romani *The Past*, *The Dream of a Beast* (1983) in leta 1994 še *Sunrise with Sea Monster* – nenehno prihajajo na površje mučni odnosi med starši in otroki. V njegovih filmih, še zlasti v *Angelu*, *Igri solz* (1992) in seveda v zadnjem, *Michael Collins* (1996), tečejo potoki krvi nerešenega irskega vprašanja. Njegovo katoliško otroštvo odzvanja v kratkih zgodbah, še posebno pa v njegovem najbolj osebnem filmu *The Miracle* (1991), pa tudi v ljubečih podobah device Marije v filmu *We're No Angels* (1989), zaradi katerih

se je zgrozil David Mamet, avtor izrazito protiklerikalnega scenarija. Teme državljanske vojne, izdaje in krivde Jordana nenehno zaposlujejo: čustven zaplet njegovega zadnjega romana je razširitev pričujoče kratke zgodbe *Neka ljubezen*. Znano pa je tudi, da je Jordan scenarij za film *Michael Collins*, ki je predvsem zgodba o izdaji, že leta 1986 oddal takratnemu direktorju Columbia Pictures, Davidu Puttnamu. Columbia, ta je bila v lasti družbe Coca-Cola, pa je zaradi pritiska kapitala scenarij, ki posega v travmatično razmerje med Irsko in Britanijo, opustila, da ne bi Coca-Cola izgubila enega svojih največjih odjemalcev – britanskih oboroženih sil.

Nenehna napetost med levičarskim intelektualcem Jordanom in Jordanom, produktom katoliške Irske, je najizrazitejša v njegovem portretiranju ženskih likov. Po eni strani se v njegovih delih vedno znova pojavljajo stereotipne podobe žensk, ki so bodisi madone ali vlačuge (najopazneje v filmu *Mona Lisa*, 1986), pa tudi v liku Rose iz romana *Sunrise with Sea Monster*). Po drugi strani pa je Jordan zelo plodovito sodeloval s pokojno pisateljico Angelo Carter pri filmski različici njene feministične povesti *The Company of Wolves* (1984). Film *Igra solz* pa sploh temelji na ideji o nestabilnosti ženskih in moških vlog.

In prav zaradi takih nedoslednosti je pisatelj in režiser Jordan tako zanimiv. Zdi se, kot da bi se bil sicer že večkrat znebil bremen specifične irske zgodovine, potem pa si jih vedno znova sam oprta. Nič čudnega torej, da morajo njegova ramena prenašati težo velikih pričakovanj zlasti na Irskem, kjer njegovo delo zelo pozorno spremljajo. Neil Jordan namreč s svojim pisanjem in filmi simbolizira velikanske spremembe v samopodobi Ircev in načinu, kako vidijo sami sebe.

Z zadnjim filmom epskih razsežnosti *Michael Collins* je Jordan načel občutljivo temo zamolčevanja irske državljanske vojne, ki je sledila sporazumu o ustanovitvi Svobodne irske države leta 1921. V romaneskni obliki se je je lotil že v odličnem romanu *Sunrise with Sea Monster*, ki se sicer vrti okoli ljubezenskega trikotnika med Donalom, njegovo mlado mačeho Rose in njegovim očetom, ministrom v prvi irski vladi in poznejšim političnim poražencem zaradi nasprotovanja De Valeru. Odnos med njim in Michaelom Collinsom, ta je središče poznejšega filma, je v romanu bežno omenjen: "Spomnim se, da je oče o De Valeru mračno mrmral kot o posebljeni satanski zvižavnosti in kot o morilcu nekega Michaela Collinsa."

Lansko poletje je Jordan na Irskem snemal film po romanu Patricka McCabeya *The Butcher Boy* (1992), v knjižni obliki pa sta izšla scenarij za *Michaela Collinsa* in Jordanov dnevnik s snemanja.